

LA FRANCE OU LA SOCIÉTÉ PRIVÉE DU NATIONALISME

Als men de media in Frankrijk moet geloven dan leeft dit land allang in het postsocialistisch tijdperk. Vanaf mei 1981, toen Mitterrand zich op de troon hees, heeft het land een grote sprong voorwaarts gemaakt naar het midden van de 21^{ste} eeuw. Onder het vaandel van de allesverslindende vooruitgang hebben computer en retorica een innig verbond gesloten om iedere Fransman op het netwerk van de 'modernité' aan te sluiten. Weliswaar loopt alles nog niet helemaal op rolletjes, maar de gehele intelligentsia is gemobiliseerd om het land in een grote elektronische bv. om te toveren.

De angst voor de buitenwereld is daarmee niet afgenomen. Want binnen deze bv. heeft men allerlei nucleair geschut opgesteld om het land te beschermen tegen de Amerikaanse cultuurguerilla, de Russische ideologische kernkoppen en de West-Duitse markenexpres.

De flitsende media:

In geen enkel land zijn de media zo spectaculair als in Frankrijk. Een volstrekt onbekend persoon die 's morgens door de media aan het volk wordt gepresenteerd kan zich 's avonds van Lille tot Montpellier al niet meer gewoon op straat vertonen. Hoe meer spektakel, hoe beter. Geen enkele encensering wordt geschuwd. Toen in 1987 de bioscoopexploitanten alarm sloegen, omdat het bioscoopbezoek drastisch was gedaald – niet zo verwonderlijk wanneer je de Franse film ziet met dat eindeloos kleinburgerlijk gemiereneuk – werden alle spektakelgieren met geld gelokt om zich voor de Franse zaak in te zetten.

Prompt gingen de Deneuve's, de Delon's, de Piccoli's als een stelletje Amerikaanse evangelisten tekeer om het volk weer het theater in te jagen. Maar dat had nog niet het gewenste resultaat. De fakkeldragers van het spektakel riepen om meer. Als een oliesjeik strooide Jack Lang vervolgens met honderden miljoenen francs om de nationale filmindustrie uit het slop te helpen. Want zo luidt zijn stelling: als de Franse film verdwijnt, is het definitief gedaan met de "Franse" cultuur. Ondanks zijn inspanning verkeert de cultuur in een crisis.

Ook de francofiële Wim Wenders was geheel van slag, toen hij, nadat hij een paar jaar in de Verenigde Staten vertoefd had, weer een bezoekje aan Frankrijk bracht. Even dacht hij nog dat hij de grote oversteek niet had gemaakt. Zelfs de Franse culturele hoofdstad hebben ze aan de reclame-industrie verkwanseld, riep hij verward uit. Wat hier alleen nog maar telt is dat je je product verkoopt of dat nu een boek, film of wasautomaat is.

In Frankrijk staat alles in het teken van de public relations. En dat geldt evenzeer voor de literatuur. Ook voor de intellectueel is het zaak om je woordgeknutsel aan de man te brengen d.w.z. aan Bernard Pivot. En Pivot is de man die van zijn programma 'Apostrophes' een spiritistische seance maakt. Na vijf minuten 'Apostrophes', wordt je zo door de stank bedwelmd die de 'Literatuur' met een hoofdletter verspreidt dat je alleen door een frisse kritiek weer op verhaal kan komen. Volgens Pivot heeft literatuur met alles te maken, volgens mij met alles behalve met literatuur. Het is een aaneenschakeling van gossip, van verdachtmaking, van oeverloos gedebatteer.

Als gillende keukenmeiden raaskallen de intellectuelen erop los. En waar gaat het allemaal over? Vooral over het restaurant waar ze onlangs nog gegeten hebben, over het bed dat ze met die en die gedeeld hebben, over het café waar ze dronken zijn geworden en dat allemaal om de verkoopcijfers van boeken op te schroeven, zodat je je smoel weer op het scherm mag vertonen. En dan nog even over de wijze waarop deze literatuurpaus het programma presenteert. Elk schotschrift, kookboek of filosofisch werk wordt door hem met evenveel ontzag behandeld, want het is literatuur en in Frankrijk is literatuur heilig en bovenal uniek.

Eigenlijk, op zich verwonderlijk wanneer je weet dat het land op de 27^{ste} plaats staat wat het aantal verkochte boeken en tijdschriften per hoofd van de bevolking betreft, ergens ver weggestopt tussen een aantal derde wereldlanden met bijna onuitsprekelijke namen. Maar roep je in Frankrijk om een intellectueel dan weet je niet waar je de plaatsbewijzen moet laten drukken.

Het economische debat:

In het land van Mitterrand wordt het economische vertoog (discours économique) tot duizelingwekkende hoogte opgevoerd. Niet alleen gaan de gesprekken over de vormgeving van de TGV, de Concorde, de nieuwe Citroën, neen, vooral gaan ze over het wezen van het product.

Als de regering een nieuwe economische campagne wil aankondigen worden de Derrida's achter hun bureaus vandaan gesleurd om hun Heideggeriaanse versjes op te dreunen. En spoedig volgt een niet te volgen uiteenzetting over het ontologische verschil – ontologische Differenz – tussen het begrip 'Arbeit' en 'travail'. Wat daarmee bedoeld wordt, blijft vervolgens in het ongewisse.

Wil men de Franse arbeiders opsluiten in een strafgevangenkamp om ze de 'joie de vivre' af te leren of wil men ze massaal aan het kapitaal brengen, dat is de kwestie. Want wanneer de filosofen er niet meer uitkomen worden de werkloze filmvedetten ingehuurd om de kleine man

naar de beurs te lokken waar hij net met zijn zuur verdiende centen een aandeel had gekocht of de aandelenmarkt stortte tot zijn ontzag in elkaar.

In een paniecreactie werden de aandelen voor spotprijzen op de markt gedumpt met als gevolg dat de kleine belegger berooid langs de zijlijn stond te kijken. Maar dat is tenslotte de prijs die men voor een glimlach van Deneuve moet betalen.

En wat te denken van Yves Montand die à raison van 800.000 francs het meest ingewikkelde economische probleem aan het volk uitlegt, voor datzelfde bedrag Gorbatsjov de les leest en vervolgens de Europese vredesbeweging kapittelt. Het blijken duivelskunstenaars in de retorica te zijn, de smaakmakers van het spektakel die op afroep hun lesjes opdreuen. Geen 'différence' – de differentie heeft onder de retorici zoveel slachtoffers geëist dat ze een differentie tussen 'différence' en 'différance' hebben moeten aanbrengen – nogmaals, geen différence te hoog, geen franc te weinig is de lijfspreuk van de spreekstalmeesters van het Franse staatsspektakel.

Van poëzie tot reclamestunt:

In elke taal, zelfs in het Swahili heet een computer een computer, behalve in de Franse, daar wordt een PC een mini en/of micro-ordinateur genoemd. Velen denken waarschijnlijk dat ze via dat apparaat direct met god communiceren, want letterlijk betekent het zoiets als 'de geestelijke die inwijdt'.

En dan het woord voor de spectaculaire ziekte AIDS. Zul je in een onbewaakt ogenblik de verkeerde afslag op de rondweg van Parijs nemen en toevallig in Amsterdam verzeild raken, weet je toch ook niet, dat je bij thuiskomst met SIDA bent besmet. Gelukkig lopen er in Frankrijk dan nog altijd een paar filosofen rond, zoals Kristeva, die je bemoedigend toesprekt dat je een 'nieuwe erotische code' moet ontwikkelen. Dat scheelt toch flink wat seropositieven, denk je dan.

Von Clausewitz en zijn trauma:

Vanaf eind jaren zeventig is Stratego voor vele Fransen het meest geliefkoosde gezinsspel. Het gehele volk, de voormalige mei-activisten inclusief, is dag in dag uit in de weer een gemeenschappelijke strategie te bedenken om het losgeslagen Europese vredesvirus te bestrijden. Iedere Fransman en vrouw wordt in stelling gebracht om het land te beschermen en te vrijwaren van deze epidemie. In elke keuken een kernkop dat is de leus waarmee men het Franse militaire gevoel en verstand nieuw leven probeert in te blazen. Want alleen de Fransen begrijpen tenslotte wat voor

een catastrofe ons boven het hoofd hangt. Zij zijn immers de lichtbakens van Europa dat voor de rest geheel buiten zinnen is geraakt en dat zich als een mak schaap naar de slachtbank van het totalitarisme laat leiden.

Maar ook Frankrijk is nog niet geheel ontsmet, ook daar waart een virus rond, dat München 1938 heet. Zowel de oude maoïsten, trotskisten als de Le Pennisten zijn erdoor geïnfecteerd. Zo besmettelijk is de ziekte van München dat wanneer je 'munichois' uitspreekt iedereen gelijk naar de wapens grijpt om zich bij de 'résistance' aan te sluiten.

Met dat verzet bleek het niet helemaal pluis te zijn. Het was helemaal niet zo heroïsch, zoals de gemiddelde Fransman altijd was voorgespiegeld – zo is om een voorbeeld te geven toch menig Joods landgenoot via het verzet rechtstreeks aan een enkele reis Dachau of Auschwitz geholpen. Dus offerde men dat de fout eerder was gemaakt. Op de Münchense conferentie had men een verkeerde inschatting gemaakt. Uit alle hoeken en gaten snelden de meesterdenkers te hulp, om dát aan het Franse volk uit te leggen. Zo wast Glucksmann het verzet in onschuld. En gaat hij zelfs nog een stap verder door de holocaust als een kinderlijke Auschwitz-zonde af te doen.

Nu was hij al nooit vies van enig ideologisch spel. Zo stond hij nog niet zo lang geleden achter in de rij om de homicide van het Pol Potregiem af te keuren. Gelukkig is alles spektakel, roepen de intellectuelen dan eensgezind in koor. En men stort zich met een gerust hart op de volgende tekstproductie. Het vertoog heeft geen geheugen, het strooit slechts een gerucht de wereld in. En in Frankrijk bulkt het dan ook van de geruchten. Zelfs bestaat er een gerucht dat de gaskamers van Auschwitz niet hebben bestaan. 'Auschwitz ist eine Lüge' roepen de nationaalsocialisten in Duitsland tot op de dag van vandaag.

Le Pennisme est spectaculisme:

Zonder enige tegenwind kan Le Pen voor de snorrende camera's van de Franse televisie zeggen, dat hij helemaal niet rechts of racistisch is. Niets wordt hem in de weg gelegd. Wanneer Le Pen spreekt, spreekt immers het Franse gevoel. Als hij het woord neemt verstommen de gesprekken in de huiskamers. Hij weet de spanning erin te houden, hij heeft het publiek in zijn greep. Als geen ander weet hij de media te bespelen. Met een vaste regelmaat schittert de aanvoerder van het Front National dan ook op de beeldbuis.

Maar het publiek wil spektakel, schreeuwt om meer. Om aan de wensen van de toeschouwer tegemoet te komen, heeft hij zelfs een nieuw kapsel aangemeten. En van onder die haardracht vandaan smijt hij de woorden de huiskamer in. Als hij al 'vuurspuwend' de vondst sidaïque pre-

senteert, omdat het woord zoveel op judaïque lijkt, dan slaan de beeldschermen nat uit van het enthousiasme. Daarnaast imponeert hij met zijn Teutoonse woordenschat. De Franse taal is verrijkt met woorden als 'Anschluss, Blitzkrieg, Volksgeist' etc. Is er bijvoorbeeld onenigheid in een kruidenierswinkel in Amiens dan meent Le Pen dat de consument een Hitler-Stalin-pakt gesloten heeft met de leverancier.

Elke oprisping, elk zuchtje van verzet wordt in een militair strategisch jargon van voor de Tweede Wereldoorlog vertaald. Voor Le Pen en de meeste Fransen is de geschiedenis in het jaar 1938 gestopt. Het liefst willen de Fransen dan ook niet meer herinnerd worden aan de Tweede Wereldbrand. Want ook daar moet toch bekend zijn, dat zij slechts in het kielzog van de konvooien van Montgomery en Eisenhower naar Berlijn zijn opgetrokken om daar de overgebleven voorraad bier soldaat te maken.

Als het woord Vichy valt breekt bij de gemiddelde Fransman een ongekennde nostalgie los. Alle harten beginnen sneller te kloppen. Zo slaat Bernard Henri-Lévy in zijn schotschrift: *l'idéologie Française*, niet gekweld door enig kritisch gevoel, de kreet, dat het verzet (résistance) het Trojaanse paard van Vichyisme was.

Dat het met verzet niet zo best gesteld was, heb ik al gezegd. Maar dat iedere aantijging als communistische propaganda wordt afgedaan, nog niet. Want als het Franse blazoën wordt bezoedeld dan steekt daar het communisme of een of andere totalitaire ideologie achter. Je hoeft in een debat maar drie keer het woord Moskou te laten vallen, en je hebt de handen op elkaar. Naar de mening van de ex-maoïstische intelligentsia die momenteel de sleutelposities inneemt, waait nu het totalitaire gevaar uit het oosten. En doordat zij zo waakzaam zijn en dankzij het manmoedige verzet loopt de muur door Berlijn, en niet door het 5^{de} en 6^{de} arrondissement.

(Suite au prochain numéro.)

René Sanders

LA FRANCE OU LA SOCIÉTÉ PRIVÉE DU NATIONALISME (suite)

De achterlijkheid van de kritiek:

Dankzij de zich ooit kritisch noemende intelligentsia is Frankrijk een besloten vennootschap geworden. Vooral in Parijs heeft men driftig aan het bedrijf getimmerd. Daar struikelt men dan ook over de kritiekloze tekstproducties. Een blik in de etalage van een boekwinkel overtuigt je van het feit dat het solipsisme een nationale ziekte is geworden.

Is het niet ongelooflijk dat er een boek op de markt komt met als titel: *Descartes, c'est la France*. In welk land is dat voorstelbaar. Je ziet de titels al voor je ogen dansen: 'Das Deutsche Volksdenken' van Heidegger of Spinoza en de Nederlands tolerantie of Kierkegaard, 'den lille danske tænker'. Als je dat lef in Nederland of Denemarken zou hebben, verdwijn je voor de rest van je leven achter de tralies. Maar in Frankrijk vindt men dat de gewoonste zaak van de wereld. Daar kan het zelfs ieders goedkeuring wegdragen. Men weet niet beter, men is een gevangene van het van eigen fabricaat chauvinisme.

Als Descartes Frankrijk is, dan ben ik opperhoofd van de Papalagi. Vanaf zijn 14^{de} jaar is Descartes, behalve voor een kortstondig familiebezoekje, niet meer in Frankrijk geweest. De rest van zijn leven, d.w.z. bijna 40 jaar, heeft hij in Nederland doorgebracht, waar hij zijn belangrijkste werk *Discours de la méthode* heeft geschreven, om uiteindelijk zijn laatste adem in de armen van de koningin van Zweden uit te blazen. Een kniesoor die daar op let. We zullen dat maar weer aan de spreekwoordelijke Latijnse onzorgvuldigheid wijten. Tenslotte beschouwt de Franse intellectueel, als hem dat zo uitkomt, het gehele Europese denken als zijn achtertuin.

In het intellectuele geschreeuw wie nu de grootste of de meest succesvolle is, is de kritiek ten onder gegaan. Wat overblijft zijn de millenaristische preken waarin het einde der tijden wordt aangekondigd of de totale ondergang van het denken wordt voorspeld. Na 1968 is de kritiek in Frankrijk vervangen door de reclameboodschap. Het radicale woord is onder het asfalt van de Rue Gay Lussac blijven liggen. Momenteel gedragen de redactieleden van het dagblad *Libération*, die in de meidagen van 1968 nog met het rode boekje van Mao stonden te zwaaien, zich als een stelletje overijverige kostschoolleerlingen.

Met de economische schuldenlast en het tekort op de betalingsbans op hun schouders wordt er in de kolommen de ene na de andere economische oplossing aangedragen. En dan die nieuwe economische moraal die ze prediken, om er diarree van te krijgen.

Elke vorm van kritiek hebben de intellectuelen opgeheven. Alleen al als je het woord kritiek gebruikt, wordt je als zombie beschouwd. Neen, de kritiek hebben de Fransen allang achter zich gelaten, dat station hebben ze al gepasseerd. Het enige wat telt is de discours. Wij leven niet voor niets in het computertijdperk. 'Au revoir dialectique, au revoir réflexion, vive la différence'.

Ze hebben het natuurlijk ook wel moeilijk gehad die intellectuelen. Net bekomen van de klap dat Heidegger een doodgewone nazi was of de aandelen vlogen als bierviltjes door de lucht. Blijkbaar heeft dat zo'n verwarring gezaaid dat de ene helft, onder aanvoering van Bernard Kernkop-Lévi, een loflied aanheft op de intellectueel (*Éloge de l' intellectuel*) en de andere een zedepreek houdt over de ondergang van het denken (*La défaite de la pensée*). Niet alleen blijkt de laatst genoemde titel geplukt te zijn uit het werk van Heidegger, ook plagieert Finkielkraut, zo heet de auteur, de opvattingen van de Schwarzwaldfilosoof.

En dan lezen we in 1987, dat de techniek een tirannieke heerschappij uitoefent en dat de rede een technocratische rede is geworden. Maar daar blijft het niet bij, Finkielkraut heeft nog meer in petto. De grote onthulling komt nog, hij openbaart dat er geen waarheid of bedrog, schoonheid of lelijkheid meer bestaat; er is alleen nog een pakket van wild geworden verlangens. Hier val je toch van je bureaustoel. En van die half-zachte opmerkingen over de massacultuur en de cultuurindustrie, word je zwaarmoedig. Geen wonder dat ze in Frankrijk in een maand een boek schrijven. Wie ook maar iets dieper nagedacht heeft over de grenzeloze nivellering van waarden door het geweld van de massademocratie van het Derde Rijk, beschouwt het boekje van Finkielkraut als een doodgewone keukenroman. En ik zal niet zo flauw zijn om de Fransen 'hun gebrek aan talenkennis' onder de neus te wrijven.

Vooruit dan maar een voorbeeld. Het blijft toch altijd leuk om te ontdekken dat Finkielkraut veelvuldig de filosoof Herder citeert en daarbij een Engels boek raadpleegt. En dan krijg je wonderlijke zaken. Zo praat hij voortdurend over de 'Volksgeist', een begrip dat in het werk van Herder geheel niet voorkomt. Vervolgens roept hij enthousiast uit dat Herder een aartsconservatief is, terwijl hij, maar dat is geen pré, een vurig aanhanger was van de Franse revolutie. Dat weet men in Frankrijk niet. Men heeft doodeenvoudig geen tijd om de Duitse taal onder de knie te krijgen, men is te druk met het schrijven van boeken.

Onlangs onthulde Finkielkraut in *La mémoire vaine* het wezen van het menselijke tekort. Het blijkt dat er is iets mis is met het geheugen. En doordat de mens in dat zwarte gat is terechtgekomen zweeft hij boven de

afgrond. Gelukkig hebben we meneer Finkielkraut die ons voor de fatale val waarschuwt.

In Frankrijk is het een komen en gaan van briljante filosofen. Foucault ligt nog maar net onder de graszoden of de alarmbellen beginnen al weer te rinkelen. Ene Luc Ferry en Alain Renaut kondigen zich aan. Alle filosofische schaakmeesters van de jaren zestig en zeventig worden door hen in hun *La pensée* '68 als zwakzinnigen afgeschilderd. Derrida blijkt alleen maar cryptogrammen te kunnen produceren. Lacan blijkt nimmer met het verlangen van zijn patiënten in het reine gekomen te zijn. En even zo vrolijk worden Deleuze en Lyotard afgeslacht en bestempeld als een paar pubers die onder het vaandel van filosofie, pornoblaadjes aan minderjarigen probeert te slijten. Niets nieuws onder de zon denk je dan, wanneer je zo'n boek leest. Een vadermoord bedrijven is niet origineel, een kritiek formuleren wel, maar dat blijkt voor velen een te moeilijke opgave te zijn.

Wat ze in Frankrijk doen zijn thema's uit de Duitse filosofie peuren die daar allang zijn uitgekauwd. Even snel een paar zinnen van Hegel, Nietzsche, Heidegger lezen en hup, daar heb je weer een boek. Geen enkele fundamentele discussie over de ideeën van die filosofen uit het Avondland. Alleen produceren zij wat Byzantijns woordgegoochel en wat fragmentarische galspuwerij.

Net was Finkielkraut als een jonge Apollo binnengehaald of Glucksmann vond dat zijn gezicht de laatste tijd te weinig op de televisie was vertoond. Prompt mocht hij bij Pivot zijn in felle driekleur gestoken boek *Descartes, c'est la France* komen uitleggen. In een paar minuten wist hij het Franse publiek te overtuigen dat dit het grootste en meest veelzijdige boek was, dat de laatste driehonderd jaar verschenen was. Maar deze illusie werd abrupt en wel heel snel verstoord. Er leek wel een onweer losgebroken boven de linker Seine-oever. De uitgever van werkjes, zoals *Divinae Institutiones* van Firmianas Lactantius, was het in zijn bol geslagen om met zijn *Heidegger et le nazisme* frontaal de aanval te openen op alles wat intellectueel was in het 5^{de} en 6^{de} arrondissement.

Want de Fransen schijnen vanaf 1933 te hebben geloofd dat Heidegger een anarchist van de daad was oftewel een avontuurlijke woudloper die vermomd als surrealist filosofische spreuken jodelde. Een uiterst merkwaardig verschijnsel. Want na *Sein und Zeit* is er niemand ten noorden en ten oosten van Parijs, of moet ik zeggen Brussel, te vinden die niet er ten volle van overtuigd was, dat Heidegger een aarts-reactionair was. Misschien hebben ze in Frankrijk wel al die tijd gedacht Heidegger een Franse filosoof was en is daarom de klap zo hard aangekomen. Want bijna de gehele Franse filosofie is bij Heidegger in de leer geweest.

In het café en voor de media een beetje de communist uithangen en 's avonds als het donker is stiekem in de Franse vertaling van *Sein und Zeit* bladeren. Neem nu Sartre die het Franse volk aan de existentiële filosofie heeft gebracht en een interpretatie aan Heidegger heeft gegeven die alleen in 'Les deux magots' bestaat. Toen hij zich in het midden van de jaren dertig op een Berlijns terras door de eerste Franse vertaling aan het worstelen was, moeten de SA en de SS hem zo'n beetje over zijn wenkbrauwen hebben gemarcheerd. En dan dertig jaar later met *La cause du peuple* lopen te venten. Al met al heeft zijn korte verblijf in Duitsland zijn sporen nagelaten.

Het blijft tobben met reflectie op de Duitse filosofie in Frankrijk. Ook Foucault blijkt ermee geworsteld te hebben. In zijn laatste interview, vlak voor zijn dood, doet hij kond van zijn nachtelijke zweetpartijen. Ja, ja, ik ben met Hegel en Marx begonnen, toen Heidegger en daarna Nietzsche. Van Heidegger heb ik ongelooflijk veel aantekeningen gemaakt. Met Hegel en Marx had Foucault natuurlijk niet zoveel moeite, daar was hij al in een maand doorheen, maar met Heidegger, dat is een geheel ander verhaal.

Vervolgens bekent Foucault openhartig dat hij Heidegger niet 'kent'. Zowel zijn *Sein und Zeit*, als zijn latere werk is hem onbekend. Je vraagt toch wel af of die Foucault denkt met debielen van doen te hebben. Wat heeft Heidegger dan nog meer geschreven, behalve zijn geschrift over Abraham a Santa Clara, dat Foucault ongetwijfeld van achter naar voor en van voor naar achter kon opzeggen.

Waar de Franse intellectuelen onder lijden is de turbulentie van het vertoog en zij worden door deze wervelwind zo meegesleurd, dat zij volstrekt niet meer weten wat zij een pagina eerder nog hebben beweerd. Neem nu zo'n yuppie als Alain Mine, een mislukte kloon van Oliver North en Alain Delon. Wanneer je de achterflap van zijn nieuwste boek *La grande illusion* moet geloven dan voert hij het bewind over drie firma's, waaronder die van Cerus, de holding van zijn peetvader De Benedetti. Verder is hij een hartstochtelijke filmgek, wat betekent dat hij iedere avond in de bioscoop zit, daarnaast heeft hij nog vier vriendinnen die hij allemaal evenveel aandacht geeft en schrijft hij minstens vijf boeken per jaar om een gooi te doen naar de vele prijzen – Goncourt, Renandot, Médicis etc. – die het land rijk is. Iemand die bij zijn volle verstand is koopt toch geen boek van zo'n amfetamine-slikker.

Maar in het land van de Franse slag, vliegen ze als broodjes over de toonbank, want Mine komt weer met het bekende xenofobe verhaal aanzetten, dat er een Europa opkomst is, dat geheel gedomineerd zal worden door Duitsland. Gezeten in zijn yuppie-appartement vermaant hij het volk, dat het zijn ogen niet moeten sluiten voor het Germaanse gevaar. Zo wil-

len de West Duitsers het liefst zo snel mogelijk van de kernwapens af om de poorten te openen voor de handelsbetrekkingen met de Oostbloklanden. Volgens Mine is dit de slapende adder onder het gras, de Duitsers zijn namelijk nooit te vertrouwen geweest, hun blik is altijd al op de Oeral gericht.

Zodra de beeldbuis in Duitsland begint op te gloeien worden er beelden getoond van volksdansgroepen in Magnitogorsk of van het wuivend koren in de Oekraïne. En wat zou er, wanneer het 'Lebensraum'-gevoel weer de kop op steekt, van Frankrijk overblijven, niets natuurlijk, hoogstens een provincie van het Groot-Duitse rijk, verzucht het Franse nationale geweten. En als het ooit zover komt, zal de Franse economie als een kaartenhuis in elkaar storten. Dan raken ze hun nationaal product, de 'force frappe', aan de straatstenen niet kwijt. Had meneer Mine daar zijn aandelen niet in belegd?

In Frankrijk identificeren de intellectuelen zich zozeer met de staat, dat de kritiek onder de hoek van het spektakel is verdwenen, om Spinoza maar eens te parafraseren. En als er commotie ontstaat, dan is dat wanneer 'het buitenland' de aanval opent op de Franse mentaliteit. Want alle Franse intellectuelen kiezen, blind geworden door het heersende nationalistische gevoel, partij in de wedstrijd van Frankrijk tegen de rest van Europa. En wat doen de critici in de rest van Europa.

Ach, die doen het al een tijdje niet onder voor de Franse rederijders. Om hun opvatting maar eens onder woorden te brengen, behoef ik slechts de Britse historicus Thompson te citeren: 'Frankrijk is tegenwoordig, het meest provinciale deel van Europa', het is volledig van de Europese denkstromingen afgesneden. Dat is jammer, ik begrijp het niet helemaal, want wij in Engeland hebben Frankrijk altijd als internationaal land gezien. Zowel 'in intellectueel, cultureel als politiek opzicht is Frankrijk een provincie geworden, die zichzelf in de marge heeft geplaatst'.

René Sanders

Bovenstaande twee artikelen zijn verschenen in het tijdschrift *PLUM*, nouvelle série in resp. nr. 4 (april 1989) en in nr. 5 (mei 1989), Brussel